Specyficzne trudności w czytaniu

Autor: Jankowska H.
20.04.2008.

Specyficzne trudności w czytaniu - dyslekcja.

Trudności w czytaniu to dziedzina najbardziej znana i najlepiej opisana ze wszystkich rodzajów specyficznych trudności w uczeniu się. Tego typu trudności najczęściej określamy terminem "dysleksja". Dysleksję, czyli specyficzne trudności w czytaniu, definiujemy jako znaczne, niewytłumaczalne opóźnienie w nauce czytania u dziecka o inteligencji co najmniej przeciętnej. Diagnoza specyficznych trudności opiera się raczej na ocenie, o ile opóźnione jest czytanie, niż na ocenie rodzajów błędów, które dziecko robi. Przy ocenie często bierze się pod uwagę takie cechy, jak umiejętność rozróżniania liter (np. "b" i "d"), niechęć do głośnego czytania, monotonny głos w czasie czytania, skłonność do wodzenia palcem po czytanym tekście. Wszystkie te cechy występują często u dzieci, które rozpoczynają naukę czytania. Mogą również występować u dorosłych uczących się np. obcego języka. Diagnozę stwierdzającą u dziecka dysleksję można wydać dopiero po zbadaniu poziomu inteligencji, poziomu czytania oraz wykluczeniu wszelkich innych czynników, które mogłyby obniżyć ten poziom.

Typy dysleksji

Występujące u dziecka zaburzenia mogą być uwarunkowane wieloma różnymi czynnikami. Pewne jest jednak, że duży wpływ mają zaniedbania środowiskowe. Niektórzy autorzy np. prof. M. Bogdanowicz wyróżniają takie typy dysleksji:

1. dysleksja typu wzrokowego, u której podłoża leżą zaburzenia percepcji i pamięci wzrokowej, powiązane z zaburzeniami koordynacji wzrokowo-ruchowej i ruchowo-przestrzennej.
2. dysleksja typu słuchowego uwarunkowana zaburzeniami percepcji i pamięci słuchowej dźwięków mowy, najczęściej powiązana z zaburzeniami funkcji językowych.
3. dysleksja integracyjna, kiedy to poszczególne funkcje nie wykazują zakłóceń, natomiast zaburzona jest koordynacja, czyli występują zaburzenia integracji percepcyjno-motorycznej.
4. dysleksja typu mieszanego, gdy występują zaburzenia zarówno w percepcji i pamięci słuchowej, pamięci i percepcji wzrokowej, wyobraźni przestrzennej.

Jak często występują specyficzne trudności w czytaniu?

Najlepszym dowodem na istnienie specyficznych trudności w uczeniu się są rezultaty badań prof. Michaela Ruttera , który obserwował dziewięciolatków i dziesięciolatków. Najpierw sprawdził ich inteligencję i poziom czytania. Następnie zajął się dziećmi, których poziom czytania znacznie odbiegał od rówieśników, i zauważył, że dzieci te można podzielić na dwie grupy: te, których niski poziom czytania można wytłumaczyć niskim poziomem inteligencji, oraz te, których poziom inteligencji jest w normie, a mimo to czytają bardzo słabo. Ta grupa to dzieci, do których pasuje termin "specyficzne trudności w czytaniu".

Badania wykazały pewne cechy charakterystyczne tej grupy:

- do tej grupy kwalifikowało się trzy razy więcej chłopców niż dziewczynek.
- Problemy językowe i logopedyczne występują trzy razy częściej niż w całej populacji.
- W rodzinach tych dzieci problemy językowe i logopedyczne również występowały trzy razy częściej.
- Dzieci z tej grupy miały częściej niż inne dzieci problemy z rozróżnianiem strony lewej od prawej.

Zupełnie inaczej przedstawiały się rezultaty badań dzieci z niską inteligencją i problemami z czytaniem: chłopcy i dziewczynki byli w tej grupie reprezentowani w równej liczbie. Przyczyny ich problemów były oczywiste w ponad 10 % przypadków.

Jak uczymy się czytać?

Proces, w wyniku którego dziecko nabywa umiejętności czytania, jest znacznie bardziej skomplikowane. Wprawny czytelnik opiera się na słowniku, dzięki któremu rozpoznaje znane wyrazy. Kiedy dana osoba ma dobrze wyposażony słownik i rozpoznaje te wyrazy bez trudu, czynność czytania staje się automatyczna. Większość dzieci osiąga ten stan między ósmym a dziesiątym rokiem życia. Potem udoskonalają nabyte już umiejętności.

W jaki sposób dziecko osiąga ten stan?

Dopiero ostatnio zaczynamy to rozumieć. Żeby czytanie stało się czynnością automatyczną, dzieci muszą przejść przez dwa stopnie, które przygotowują je do tego. Pierwszy z nich dotyczy pamięci wzrokowej. Nie jest to związane z systemem leksykalnym (słownik jest jeszcze pusty). Wyrazy są rozpoznawane, jeśli są znane, coś przypominają. Np. wyraz "kot" jest krótki, ma w środku kółko. Wyraz " stój!" może być rozpoznawalne przez wykrzyknik (dlatego np. "mój!" może być przeczytany jako "stój!"). Dużo wyrazów jest podobnych pod względem kształtu i długości i system wizualny nie rozróżnia ich. Analiza poszczególnych liter ze względu na ich słabe rozróżnianie możliwe jest na tym etapie tylko na poziomie podstawowym. Następnym istotnym jest poziom fonologiczny. Dzieci najczęściej osiągają go między 6 a 7 rokiem życia. Jeśli mają dobrze wyposażony system leksykalny, to ich czytanie na tym etapie może

stać się automatyczne. Jest to system alternatywny do systemu leksykalnego. Określany jest jako poziom fonologiczny, ponieważ wyrazy podzielone są na dźwięki (fonemy). Najmniejsze jednostki dźwięku zwane są fonemami. Fonemy zapisujemy za pomocą liter. Liter jest mniej, dlatego niektóre fonemy są kombinacją liter (np. w wyrazie "rzeka" dźwięk "rz" jest kombinacją liter "r" i "z"). Litery lub grupy liter, które odpowiadają odpowiednim fonemom, zwane są grafemami. Mózg dziecka musi nauczyć się przyporządkowania grafemów do fonemów. Jest kilka metod nauki czytania. Wielu nauczycieli łączy różne metody, inni korzystają tylko z jednej, która ich zdaniem jest najbardziej odpowiednia w danym przypadku.

Najbardziej znane metody nauki czytania:
- Metoda "patrz i mów" (metoda całościowa lub globalna) Jest to popularna metoda, w której dziecku przedstawia się serie prostych słów tak długo, dopóki nie nauczy się ich rozpoznawać. Dziecko rozpoznaje wzrokowo cały wyraz, stopniowo zwiększając liczbę wyrazów rozpoznawanych i czytanych. Dzieci, które używają tej metody, zazwyczaj szybko uczą się reguł dekodowania grafemu (litery) na fonem (dźwięk). Czasami pomagają sobie metodą foniczną, jeśli trafią na wyraz nieznany.
- Metoda foniczna. Dzięki tej metodzie dziecko uczy się dźwięków odpowiadających poszczególnym literom i usiłuje połączyć je w wyraz. Dodaje go do swojej listy wyrazów.
- Metoda językowa (fonetyczna). W tej metodzie przyporządkowanie dźwięków do grafemów odbywa się w bardzo zorganizowany sposób, zaczynając od pojedynczej litery, która jest zamieniana na dźwięk, czyli głoskę, poprzez podobne słowa, które mają taką samą wymowę. Dziecko uczy się różnych kombinacji liter, dopóki nie pozna dzielenia wyrazu na sylaby i rozpoznawania ich.,
- Ozdobny alfabet. Metoda ta polega na stworzeniu specjalnego alfabetu, który ma spowodować, że czytanie stanie się łatwiejsze np. tekst pisany specjalną czcionką.
- Metoda językowych doświadczeń. Jest to metoda, która wykorzystuje własny język dziecka lako materiał do czytania niż inne teksty drukowane. Dziecko opowiada jakąś historię nauczycielowi, ten zapisuje ją i na podstawie tego tekstu dziecko uczy się czytać.
- Metoda multisensoryczna. Jest to metoda wzrokowo-słuchowo-kinestetyczno-czuciowa. Jest to coś więcej niż tylko patrzenie na litery. W procesie tym bierze udział wiele zmysłów: dziecko słyszy dźwięk, czuje ruch przez wodzenie palcem po literze, może mieć również dostęp do trójwymiarowych modeli liter. Metoda ta jest często wstępem do nauki czytanie i pisania jednocześnie.

Najlepszą metodą dla dzieci dyslektycznych jest metoda fonetyczna. Oparta jest na metodzie analityczno-syntetycznej-wyrazowej i sylabowej, czyli rozkładaniu i składaniu wyrazu na głoski i sylaby. Ważne jest stałe kontrolowanie, co dziecko przeczytało, ze względu na słabą pamięć u dzieci ze specyficznymi trudnościami w czytaniu.

Czujność nauczyciela i nie bagatelizowanie wczesnych symptomów trudności w czytaniu jest bardzo ważnym elementem rozpoznawania przyczyn i organizowania pomocy. Obniżenie wymagań programowych nie może zamykać sprawy ucznia z takimi problemami. Konieczna jest wszechstronna pomoc i wsparcie w pokonywaniu trudności. Poznanie problemów ucznia, jego trudności w nauce i podjęcie w porę działań rehabilitacyjnych, jest istotnym czynnikiem zapobiegającym powstawaniu różnorodnych niekorzystnych i daleko idących skutków wpływających na jego osobowość i losy życiowe.

Bibliografia:
-Bogdanowicz Marta O dysleksji czyli specyficznych trudnościach w czytaniu i pisaniu-odpowiedzi na pytania rodziców i nauczycieli, Lublin 1994.
-Czajkowska Irena, Herda Kazimierz Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne w szkole, Warszawa 1996.
-Grabałowska Krystyna, Jastrząb Jadwiga, Mickiewicz Janina, Wojak Maria Ćwiczenia w czytaniu i pisaniu. Poradnik metodyczny do terapii dzieci dyslektycznych, Toruń 1996.